Списание за наука „Ново знание“
ISSN 2367-4598 (Online)
Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge Journal of Science
ISSN 2367-4598 (Online)
Academic Publishing House „Talent“
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

http://science.uard.bg

PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF ORGANIC AGRICULTURE AND ITS DEVELOPMENT IN BULGARIA

Denitsa Ivanova
University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The purpose of this article is to analyze the development of organic farming in Bulgaria. An important feature of all practices and activities to be implemented in the application of organic production is their scientific justification and the need to know the basic principles of organization. In recent years, organic production has increased in all EU Member States. Bulgaria is one of the countries with the highest pace of development and this is a prerequisite for the country to seek an opportunity to realize itself in this big market niche.
Keywords: organic farming, principles, development.

ПРИНЦИПИ НА ОРГАНИЗАЦИЯ НА БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЕЛИЕ И НЕГОВОТО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ

Деница Иванова
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Целта на настоящата статия е да се направи анализ на развитието на биологичното земеделие в България. Важна характеристика на всички практики и дейности, които следва да се изпълняват при прилагането на биологичното производство, е тяхната научна обоснованост и необходимостта да се познават основните принципи на организация. В последните години във всички страни-членки на ЕС производството на биологични продукти се увеличава. България е една от страните

с най-голям темп на развитие и това е предпоставка страната ни да търси възможност да се реализира в тази голяма пазарна ниша.

Ключови думи: биологично земеделие, принципи, развитие.

СЪЩНОСТ И ПРИНЦИПИ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В СВЕТА

Към настоящия момент в много страни в света се наблюдава увеличаване на хората, желаещи да водят здравословен начин на живот, най-вече чрез правилно хранене. Производството на такива храни се основава на развитието на биологично земеделие.

В качеството на самостоятелно направление биологичното производство започва да се формира в началото на двадесети век. То се развива на базата на т. Нар. биодинамично земеделие, разработено от Рудолф Щтайнер (1861-1925). Според него всички процеси в биодинамичното стопанство следва да са в съответствие със законите на природата и с отчитане на факта, че те са взаимосвързани. Стопанствата се развиват на принципа на самодостатъчност: колкото е възможно по-малко да се потребява от външния свят, като се използват собствените природни ресурси и колкото е възможно повече да се произвежда. И растенията, и животните следва да се отглеждат без прилагане на каквито и да е било допълнителни химически вещества.

Съгласно определението на IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) биологичното производство включва в себе си всички селскостопански системи, които определят екологичните, социални и икономически направления на производство и храни (непреработени и преработени). Повторното използване на хранителни вещества и засилване на естествените процеси помагат да се поддържа почвеното плодородие и осигуряват успешно производство. В съответствие с терминологията на ФАО (Food and Agriculture Organization) към Организацията на обединените нации (ООН) биологичното производство е: „комплексна система за управление на производството, която стимулира и засилва благополучието на аграрна екосистема, включвайки биологично разнообразие, биологични цикли и биологична активност на почвата, което се постига чрез използването на всички възможни агрономически, биологически и механични методи в противоположност на прилагането на синтетични материали за изпълнение на специфични функции на вътрешните системи.

В различните страни за обозначаване на селскостопански практики, които отговарят на принципите на биологичното производство, се използват различни термини:

- Органично земеделие – Англия, САЩ, Украйна;
- Биологично земеделие – Австрия, Германия, Грузия, Швейцария, Италия, Франция, България;
- Природно земеделие – Финландия;
- Екологично земеделие – Швеция, Норвегия, Дания, Испания.

В качеството на основни принципи на биологичното земеделие установени от IFOAM са:

- **Принцип на екология:**

Биологичното земеделие следва да се основава на принципите на развитие на естествените екологични системи и цикли, като ги поддържа.

- **Принцип на здравето:**

Биологичното земеделие следва да поддържа и подобрява здравето на почвата, растенията, животните, човека и на планетата като единно и неделимо цяло.

- **Принцип на загриженост:**

Биологичното земеделие трябва да носи предупредителен и отговорен характер за защита на здравето и благополучието на настоящите и бъдещи поколения и на обкръжаващата среда.

- **Принцип на справедливостта:**

Органичното земеделие трябва да се изгражда на отношения, които гарантират справедливост с отчитане на обкръжаващата среда и на жизнените възможности.

Като стъпваме на тези основни принципи, следва да отбележим, че разработването на ясни правила и технологии за производство определят и гарантират производство, което е в интерес на хората и защитава околната среда[1]. Добрите производствени практики при биологичното земеделие са консервативни и изискват постоянство и добри практически умения.

Част от насоките на добрите практики при биологичното земеделие могат да се обобщят в следните направления:

1. Отглеждане на култури и избор на подходящи сортове, които са адаптирани към природо-климатичните условия;
2. Ротации на културите, което трябва да води до подобряване на почвеното плодородие и създават възможност за максимално оползотворяване на естествените дадености;
3. Технологии, които изключват агресивна интервенция за поддържане на здравословния статус на растенията и съответно използването на естествени препарати и техники за предпазване от болест;
4. Минимални обработки на почвата.

Списъкът може да бъде много по-подробен, но голямата цел е да се прилагат дейности, които водят до максимално използване на природните дадености.

Биологичното производство се развива в почти всички страни. Делът на стопанствата, които произвеждат биологична продукция, непрекъснато се увеличава. Пазарът на тези стоки също бързо се разширява, и то не само в Европа, Северна Америка и Япония, където са разположени най-големите пазари и тяхната поглъщаемост е значителна, но и в развиващите се страни. Въпреки това не трябва да се забравя, че корените на екологичното производство са в Европа. Същевременно обаче бурният ръст на този сегмент от селското стопанство не се отразява върху заетостта в Европа - наетите служители в това производство намаляват независимо от увеличаването на площите с биопродукция, сочат данните.

Последните актуализирани данни за земеделието показват, че към 2016 г. площите с биологично земеделие в ЕС са достигнали 12 млн. хектара във всички държави от съюза. Така те вече имат дял от 6.7% от всички обработваеми земи, показват най-новите данни на ЕК. Нарастването на биологичния сегмент е забележително - в периода между 2010 и 2016 г. е регистрирано увеличение от над 30%, като годишният темп е 4.4%. Данните на ЕК показват и че заетостта в селското стопанство леко се е понижила - през 2016 г. в сектора са работили 8.9 млн. души, докато година по-рано броят им е бил с 200 хил. повече. Спадът е характерен и за биологичното производство.

[1] Dimitrov, D., Dimitrova, S., Arabska, E., Shopova, I. 2014. Sustainable rural development by networking in organic agriculture and niche tourism. III International scientific conference Climate change, economic development, environment and people (CCEDEP). School of Food Technology, Food Safety and Ecology, University Donja Gorica, Montenegro. Alliance of Central Eastern European Universities. December 2013, pp. 89-108.
Ivanova, M., Tenova, S., Ilieva, T., Nikolova, E., Yakimov, D. 2012. Organic agriculture and environmental protection. Proceedings of the International Conference, NEWENVIRO-New approaches for assessment and improvement of environmental status in Balkan region: interactions between organisms and environment, Educons University, Sremska Kamenica (Serbia), 2012.

Работната сила в него е била 3.9% от всички заети в земеделието, докато година по-рано този дял е бил 4.2%. По данни за 2016 г. най-много работници, заети в биологичния сектор, има в Румъния, Гърция и Полша, където техният дял варира между 10 и 22%.

На фиг. 1 е представен делът на площите, заети с биологично земеделие по континенти. Вижда се, че 27 на сто от площите в света се намират в Европа.

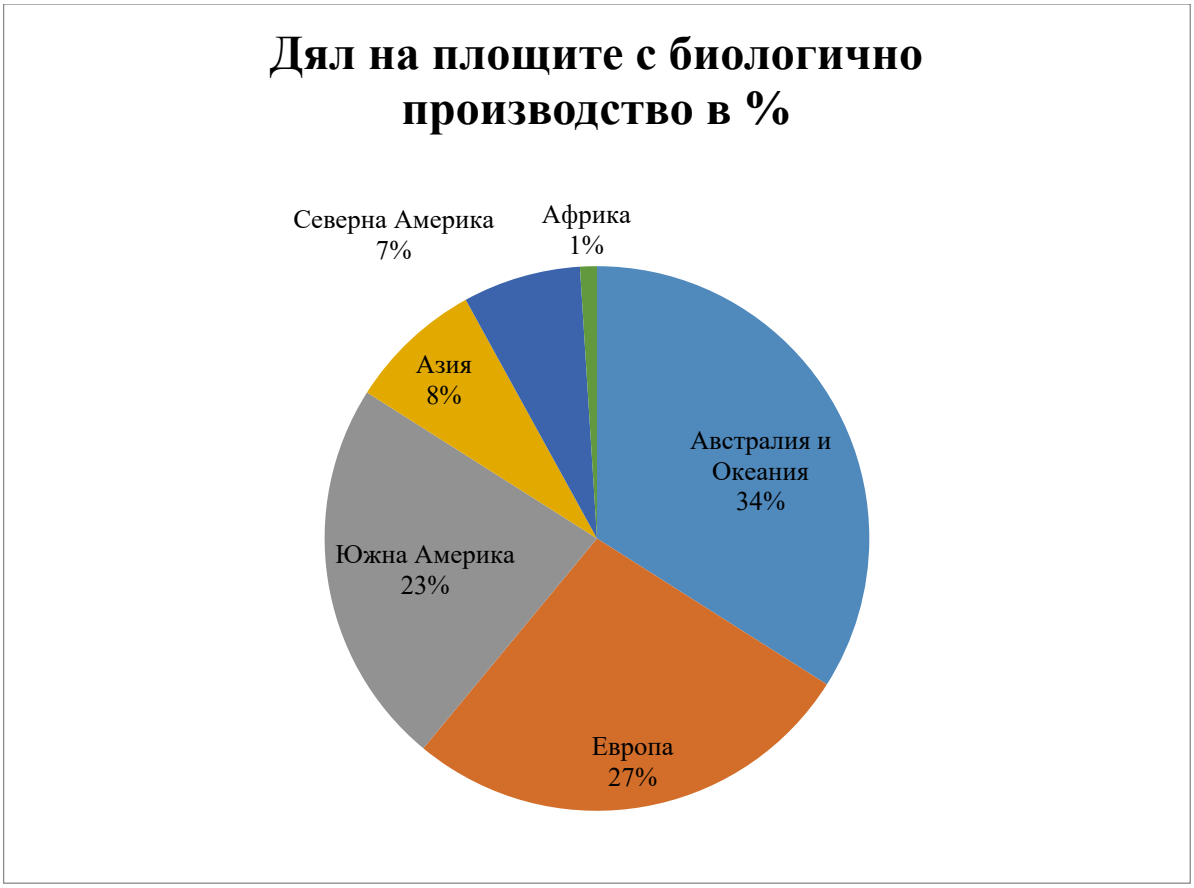

Фиг. 1. Дял на площите, заети с биологично земеделие

Основанията за поддържане от държавите на биологичното производство са формулирани от ЕК по следния начин:

- Биологичното земеделие оказва благоприятно влияние върху състоянието на околната среда;
- Пазарът на продукти позволява на фермерите да увеличават своите доходи;
- Биологичното земеделие оказва положително влияние за развитие на селските региони (развитие на туризма, създаване на нови преработвателни мощности);
- Доколкото биологичното производство е по-ниско производително (получените добиви са по-ниски от тези на конвенционалното земеделие), се намалява натискът върху пазара и излишъците не рефлектират върху цените в пълния им размер.

БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

България е държавата в Европейския съюз (ЕС), постигнала най-голям ръст на биологичното земеделие в ЕС през последните години. Това показват официалните данни на ЕК, публикувани в края на 2018 г.

В периода 2010-2016 г. увеличението на площите в страната е с 35%, като сходен, но малко по-нисък показател има и Хърватия. Следващите две държави с най-силно

увеличение са Франция и Кипър, където то е в рамките на около 10% според данните на ЕК.

Включването в системата на контрол и сертификация за биологично производство е доброволна и нарастващият брой на производителите, преработвателите и търговците, които са част от нея, сочи че все повече хора осъзнават ползата от този вид производство. Мотивацията и на производителите, и на потребителите е резултат от разбирането за необходимостта от допълнителни усилия за екологичното равновесие на земята и за собственото здраве.

Таблица 1. Оператори в система на контрол (в това число и подизпълнители)

Година	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Брой оператори в система на контрол	1 054	3 750	3 995	4 092	6 173	7 262

Източник: МЗХ - по данни от годишните доклади на контролиращите лица биологичното производство

Нарастването на броя на операторите в системата на контрол е свързано и с увеличаване на площите, заети с биологично производство. Причините са свързани със следните обстоятелства:

- Подпомагане на биологичните производители по Програмата за развитие на селските райони и в двата програмни периода. Развитието на земеделието в ЕС след 2014 г. и финансирането му е все по-тясно свързано с темата екология и устойчиво използване на природните ресурси. Съгласно разпоредбите на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г. България е разработила отделна мярка: 11 „Биологично земеделие“ в рамките на ПРСР. В тази си част се изпълняват две подмерки: подмярка 11.1 Плащания за преминаване към биологично земеделие на хектар; 11.2 Плащания за поддържане на биологичното земеделие на хектар.
- Осъзнати ползи за околната среда и селските райони;
- Осведоменост и желание на потребителите да се хранят и живеят здравословно;
- Много добри предпоставки за развитие на биологичното производство у нас – запазени от екологична гледна точка райони.

Общо площите в системата на контрол се увеличат през 2016 г. близо 6 пъти. От зърнено – житните култури се отглеждат основно пшеница, царевица, ечемик и овес през 2016 г. и те са 30 940 ха, което е с 28 на сто повече спрямо предходната година.

Площите, заети с технически култури в системата на контрол през 2016 г., са 30 512 ха (в т.ч. площи с маслодайна роза, ароматни култури, медицински растения и подправки). Нарастването е с 9 639 ха повече спрямо 2015 г. (Таблица 2).

Значително е увеличението при плодовете, зеленчуците и трайните насаждения.

До края на програмния период се очаква запазване на тенденциите за увеличаване на броя на биологичните оператори и размера на площите в системата на контрол, както и нарастване на видовото разнообразие за отглеждане по биологичен начин на традиционни и нови култури и селскостопански животни.

Таблица 2. Площи в система за контрол

Група култури (ха)	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Зърнено-житни култури, вкл. ориз	6 521	7 532	7 669	12 061	22 191	30 940
Технически култури - общо	5 846	7 909	10 924	12 878	20 873	30 512
Пресни зеленчуци, пъпеши, ягоди, култивирани гъби (оранжерийно и полско производство	670	1 421	1 037	1 445	1 866	3 678
Трайни насаждения	6 442	10 959	16 885	18 213	25 946	34 873
Постоянни ливади и пасища	4 491	7 957	15 476	21 831	31 796	38 735
Угар	1 513	2 315	2 905	2 205	6 209	8 074
Други	1 139	2 286	3 211	5 718	9 690	15 540
Общо площи в системата на контрол	**26 622**	**40 379**	**58 107**	**74 351**	**118 571**	**162 352**
*Диворастящи култури	543 655	472 700	678 025	694 251	901 617	307 994

**Диворастящите култури - гъби, билки и горски плодове се събират от сертифицирани екологично чисти райони, но площите не са култивирани и не се включват в графата "Общо площи в системата на контрол"*

Източник: МЗХ - по данни от годишните доклади на контролиращите лица биологичното производство

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на данните сочи, че страната има потенциал за развитие на биологичното земеделие, но е необходима целенасочена държавна политика. Финансирането на сектора чрез европейски средства е предпоставка за устойчиво предлагане на продукти с високи хранителни и екологични качества, но това не е достатъчно. Необходими са ясни правила и засилен контрол за производството и предлагането на пазара на биологични продукти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Екологична земеделска ферма, ЛТУ, под редакция на проф. д.с.н. Йорданка Станчева.
2. МЗХГ - Развитие на биологичното производство в България към 2016 г. и 2017 г.
3. МЗХГ (2011-2016). Бюлетин Агростатистика.
4. МЗХГ (2016, 2017). Аграрен доклад.
5. Програма за развитие на селските райони 2014- 2020 /ПРСР/.
6. Dimitrov, D., Dimitrova, S., Arabska, E., Shopova, I. 2014. Sustainable rural development by networking in organic agriculture and niche tourism. III International scientific conference Climate change, economic development, environment and people (CCEDEP). School of Food Technology, Food Safety and Ecology, University Donja Gorica, Montenegro. Alliance of Central Eastern European Universities. December 2013, pp. 89-108.
7. FAO Codex alimentarius;
8. IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements): web-page at: www.ifoam.org.
9. Ivanova, M., Tenova, S., Ilieva, T., Nikolova, E., Yakimov, D. 2012. Organic agriculture and environmental protection. Proceedings of the International Conference, NEWENVIRO-New approaches for assessment and improvement of environmental status in Balkan region: interactions between organisms and environment, Educons University, Sremska Kamenica (Serbia), 2012.
10. The European Commission's agriculture and food website.